

ریشه‌یابی مطالعات رفتار اطلاع‌یابی با استفاده از رویکرد کتاب‌سنجی

رشید جعفرزاده | غلامرضا فدائی عراقی

چکیده

هدف: شناسایی ریشه‌های فکری و علمی حوزه مطالعات رفتار اطلاع‌یابی. **روش‌شناسی:** با روش تحلیل استنادی و هم‌استنادی ریشه‌های رفتار اطلاع‌یابی بررسی شد. **یافته‌ها:** آغاز برون‌داد علمی حوزه رفتار اطلاع‌یابی به اوایل دهه ۱۹۷۰ بازمی‌گردد. ساختار فکری حوزه رفتار اطلاع‌یابی مبتنی بر دو دسته منابع است: منابع محوری که چارچوب نظری این حوزه بر آن استوار بوده است و منابع پیرامون که یا به‌لحاظ روش‌شناختی مورد توجه قرار گرفته‌اند و یا با استفاده از منابع محوری به معرفی راهکارهای استفاده از منابع اطلاعاتی پرداخته‌اند؛ به همین دلیل، در جایگاه دوم اهمیت قرار دارند. **نتیجه‌گیری:** حوزه رفتار اطلاع‌یابی در گسترش و توسعه خود وام‌دار دو حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی و علوم رایانه و نظام‌های اطلاعاتی است.

کلیدواژه‌ها

رفتار اطلاع‌یابی، کتاب‌سنجی، تحلیل استنادی، تحلیل هم‌استنادی

ریشه‌یابی مطالعات رفتار اطلاع‌یابی با استفاده از رویکرد کتاب‌سنجی

رشید جعفرزاده^۱

غلامرضا فدائی عراقی^۲

تاریخ دریافت: ۹۴/۰۷/۱۲

تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۲/۱۹

مقدمه

رفتار اطلاع‌یابی حوزه‌ای است که پژوهشگران مختلفی را از رشته‌های گوناگون به‌خود جذب کرده و دیدگاه‌های گوناگون و متفاوتی را شکل داده است. تا قبل از دهه ۱۹۷۰ بیشتر مطالعات این حوزه به نظام‌های اطلاعاتی گرایش داشت. اما، بعد از این دهه، جهت‌گیری‌ها از تمرکز صرف بر مجراهای رسمی و نیازهای وظیفه‌محور به سمت مطالعات مبتنی بر اشخاص به‌عنوان جستجوگران، سازندگان، و کاربران اطلاعات گرایش پیدا کرد. به‌دنبال شکل‌گیری مطالعات کاربرمدار در حوزه نظام‌های اطلاعاتی، پژوهشگران با استفاده از رویکردهای مختلفی به مطالعه رفتارهای اطلاع‌یابی کاربران پرداختند که برون‌داد علمی این مطالعات مدل‌های مختلف رفتارهای اطلاع‌یابی است. در واقع، مدل‌های رفتار اطلاع‌یابی در نتیجه مطالعات کاربرمدار بر روی نظام‌های اطلاعاتی است (کیس^۳، ۲۰۱۲)، زیرا تا قبل از مطالعات کاربرمدار، نظام‌های اطلاع‌رسانی اهمیت بیشتری داشت.

رفتار اطلاعاتی، هم تحت تأثیر بافت‌های مختلف شناختی، اجتماعی، فرهنگی، سازمانی، و ویژگی‌های زبانی است که در آن شکل می‌گیرد و هم تحت تأثیر فناوری‌های اطلاعاتی دهه‌های مختلف بوده است. با توسعه و گسترش وب، که محیط اطلاعاتی قابل دسترسی در هر مکان و امکان جستجوی اطلاعات در شکل‌ها و قالب‌های مختلف را فراهم کرد، رفتار اطلاعاتی افراد نیز تغییر شکل یافت (بیلال^۴، ۲۰۰۴).

به همین دلیل، مطالعات رفتارهای اطلاع‌یابی نیز تحت تأثیر این بافت‌ها و فناوری‌ها،

۱. دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه تهران (نویسنده مسئول)

jafarzadeh66@ut.ac.ir

۲. استاد دانشکده علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه تهران

ghfadaie@ut.ac.ir

3. Case

4. Bilal

مسیرهای متفاوتی را در دوره‌های مختلف تجربه کرده است. باکلند^۱ (۱۹۹۱) دانش ذهنی و دانش عینی را متفاوت از هم می‌داند و اینگورسن و ژارولین^۲ (۲۰۰۵) این تفاوت را ناشی از تفاوت در سطوح نشانه‌های زبانی و سطوح احساسی شناختی اشخاص می‌دانند. ویلسون^۳ (۱۹۹۹) رفتار اطلاعاتی را فعالیت‌های انجام‌شده فرد می‌داند که از زمان شناسایی نیاز اطلاعاتی آغاز و به جستجوی اطلاعات و استفاده از آن منتهی می‌شود. دروین^۴ (۱۹۸۳) با به‌کارگیری رویکرد شناختی، رفتار اطلاع‌یابی را بررسی می‌کند و فرایند رفتار اطلاع‌یابی را تلاش فرد برای پرکردن شکاف موجود در دانش وی می‌داند.

چتمن^۵ (۲۰۰۱) فرایند رفتار اطلاعاتی را با به‌کارگیری نظریه‌های جامعه‌شناسی مطالعه کرد. در واقع، وی به مطالعه جریان اطلاعات پرداخت و نظریه فقر اطلاعاتی را مطرح کرد، و آن را مرتبط با دریافت فردی شخص در چارچوب هنجارهای مشترک تعریف کرد که در الگوی گروهی نیازها و نه الگوی فردی خاص مطرح می‌شود (فیشر^۶ و همکاران، ۱۳۸۷).

ساراسویک^۷ با مطالعه الگوهای مختلف رفتارهای اطلاع‌یابی، آنها را به سه گروه دسته‌بندی کرد: گروه اول، الگوهای سنتی هستند که بازیابی اطلاعات را به‌عنوان یک مجموعه دوقطبی (نظام و کاربرد) نشان می‌دهند که از عناصر و فرایندهایی در مقایسه و تطبیق به هم نزدیک می‌شوند؛ گروه دوم، الگوهای شناختی، مانند الگوی اینگورسن هستند که بر شناسایی فرایند شناخت در تمام عناصر موجود در پردازش اطلاعات تأکید دارند؛ و گروه سوم، الگوی اتفاقی، مانند الگوی بلکین هستند که تعامل کاربر را با نظام اطلاعاتی به‌عنوان تعامل‌های متفاوت در یک رخداد اطلاع‌یابی ملاحظه می‌کنند (داوریناه، ۱۳۸۶).

گنزالز تیروول^۸ و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهش خود نشان دادند که تعداد اندکی از نویسندگان در حوزه مطالعات رفتارهای اطلاع‌یابی فعال هستند و به‌طور مداوم در این حوزه مقاله منتشر می‌کنند. همچنین، یافته‌های آنها نشان داد که حوزه به‌لحاظ نظری بنیه مستحکمی دارد که بسیاری از آنها از حوزه‌های علمی دیگر، به‌ویژه علوم اجتماعی، گرفته شده است.

سهیلی و خاصه (۱۳۹۴) با بررسی خاستگاه‌های تاریخی حوزه رفتارهای اطلاعاتی با استفاده از رویکرد نوین طیف‌سنجی سال انتشار مأخذ^۹ نشان دادند که حوزه رفتار اطلاعاتی تحت تأثیر رشته روان‌شناسی بوده است.

همچنین، مجموعه‌ای از متون نظری مشخص و یکدست شکل گرفته است که به بررسی رفتار اطلاعاتی از دیدگاه‌های شناختی، فرهنگی، سازمانی، زبان‌شناختی و مانند آن می‌پردازد. مطالعاتی که از یک‌سو شامل مطالعه ویژگی‌های نظام‌های اطلاعاتی و جایگاه آن در تعامل بین کاربر و نظام است و از سوی دیگر، به بررسی ویژگی‌های فردی کاربر، بافت اطلاعاتی، موقعیت اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، و جامعه‌شناختی می‌پردازد. بنابراین، مرور

1. Buckland
2. Ingwersen & Jarvelin
3. Wilson
4. Dervi
5. Chatman
6. Fisher
7. Saracevic
8. González-Teruel
9. Reference Publication
Year Spectroscopy

متون و پیشینه‌ها، ماهیت میان‌رشته‌ای بودن مطالعات رفتار اطلاع‌یابی را نشان می‌دهد (دانایی مقدم، ۱۳۹۳). از آنجا که بررسی ریشه‌های این حوزه و اینکه به‌لحاظ نظری تحت تأثیر نظریه‌ها و دیدگاه‌های کدام حوزه‌هاست و در جریان رشد و توسعه خود چه تغییر و تحولی را تجربه کرده حائز اهمیت است. بر این اساس، پژوهش حاضر درصدد برآمد تاریخچه‌های حوزه رفتار اطلاع‌یابی را با استفاده از روش کتاب‌سنجی بررسی و روند توسعه این حوزه را در طول زمان کنکاش کند.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر با روش تحلیل استنادی و هم‌استنادی انجام شده و با رویکرد کمی به بررسی و تحلیل روابط میان مدارک استنادکننده و مدارک مورد استناد پرداخته است. تحلیل استنادی مبنای شناسایی نویسندگان تأثیرگذار در شکل‌گیری حوزه رفتارهای اطلاع‌یابی و تحلیل هم‌استنادی مبنای شناسایی دیدگاه‌ها و رویکردهای تأثیرگذار در روند توسعه و گسترش این حوزه هستند. تحلیل استنادی با شمارش تعداد استندهای دریافتی یک منبع، فرد یا مجله، نقش و تأثیر آن را در گسترش یک حوزه بررسی می‌کند (عصاره^۱، ۱۹۹۶). با وجود این، چون روش تحلیل استنادی به‌تنهایی نمی‌تواند دید روشنی از ساختار پژوهشی یک حوزه ارائه کند (لنگ^۲، ۱۹۸۹)، از تحلیل هم‌استنادی نیز در کنار آن استفاده شد.

با توجه به اینکه پایگاه استنادی وب‌آوساینس^۳، مقالات مجلات معتبر را نمایه‌سازی می‌کند و از جهتی جریان استنادگیری و استناددهی مقالات در این پایگاه به‌خوبی شناسایی می‌شود، بنابراین واژه‌های "رفتار اطلاعاتی"، "رفتار جستجوی اطلاعاتی"، و "کار اطلاعاتی" در عنوان و موضوع مقالات جستجو و تعداد ۴۰۰۰ مقاله در ارتباط با رفتارهای اطلاع‌یابی از پایگاه وب‌آوساینس استخراج شد که جامعه آماری پژوهش بر آن استوار است.

ابزار اصلی برای تحلیل‌های استنادی نرم‌افزار بی‌کسل^۴ بود. با این نرم‌افزار می‌توان داده‌ها را پیش‌پردازش و آنها را برای انجام تحلیل‌های پیشرفته با نرم‌افزارهای دیگر مانند پاژک^۵ و نت‌درو^۶ آماده کرد (پرسون^۷ و همکاران، ۲۰۰۹). صاحب‌نظران معتقدند که تعداد استنادها می‌تواند شاخص کیفی هر کار علمی باشد (لیندسی^۸، ۱۹۸۹). در پژوهش حاضر، منابعی که دارای بیشترین استناد بودند به‌عنوان منابعی در نظر گرفته شد که ساختارهای فکری حوزه رفتار اطلاع‌یابی را به‌نمایش می‌گذارد (استفانو، پتراف، و ورونای^۹، ۲۰۱۰).

1. Osareh
2. Leong
3. Web of Science
4. Bibexcel
5. Pajek
6. Netdraw
7. Persson
8. Lindsey
9. Stefano, Peteraf, & Veronay

یافته‌ها

• تحلیل استنادی

مقالات دارای بیشترین استناد در حوزه مطالعات رفتار اطلاع‌یابی در جدول ۱ ارائه شده است. قبلاً اشاره شد تعداد استنادهای دریافتی این منابع مبنایی برای مراجعه به آن متون بوده است، زیرا از این طریق می‌توان به منابع مهم و نیز هسته و ریشه‌ای دست یافت که بنیان‌های فکری حوزه رفتار اطلاعاتی را تشکیل می‌دهند. تحلیل هم‌استنادی نیز فقط روی منابعی انجام گرفت که در مرحله تحلیل استنادی به‌عنوان منابع مهم و هسته در حوزه رفتار اطلاع‌یابی شناسایی شدند.

جدول ۱. منابع تشکیل‌دهنده هسته فکری حوزه رفتار اطلاع‌یابی

Cited references	Time cited	2005-1990	2006-2015
Wilson TD, 1999	94	19	75
KUHLTHAU CC, 1991	83	29	54
DERVIN B, 1986	66	37	29
Wilson T. D., 2000	62	7	55
SAVOLAINEN R, 1995	56	18	40
WILSON TD, 1981	55	17	38
Kuhlthau C. C., 1993	52	30	22
BATES MJ, 1989	51	19	32
Wilson TD, 1997	51	16	35
Leckie GJ, 1996	48	11	37
ELLIS D, 1989.	46	19	27
BELKIN NJ, 1980	44	22	22
Glaser B. G., 1967	40	6	34
Case D. O., 2002	40	2	38
ELLIS D, 1993.	36	19	17
Kuhlthau C. C., 2004.	34	0	34
BYSTROM K, 1995.	34	6	28
COVELL DG, 1985.	34	16	18
BELKIN NJ, 1982	32	16	16
KRIKELAS J, 1983	32	15	17
Marchionini G., 1995	32	0	32
Dervin B., 1992	31	19	12
Chatman EA, 1996	30	15	15
Taylor Robert, 1991	30	14	16
Fisher K. E., 2005	29	1	28
TAYLOR RS, 1968	29	12	17
Williamson K, 1998	29	7	22
ELLIS D, 1993	28	11	17

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود مقالات دارای بیشترین استناد به‌ترتیب و در قالب دو بازه زمانی ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۵ و ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۵ ارائه شده است. از این طریق می‌توان هم روابط و انسجام علمی تری بین مقالات پیدا کرد که روابط استنادی با همدیگر دارند و هم چون با پرس و جوی یکسانی بازیابی شده‌اند (نمودار ۱)، می‌توان میان آنها رابطه موضوعی برقرار کرد. در نتیجه، برای شناسایی و مطالعه هسته‌های فکری حوزه رفتارهای اطلاع‌یابی فقط به مقالات مندرج در جدول ۱ مراجعه و تحلیل‌های هم‌استنادی نیز روی آنها انجام شد. همان‌طور که اشاره شد، منابعی که بیشترین توجه را از سوی پژوهشگران حوزه رفتار

اطلاع‌یابی دریافت کرده‌اند منابعی هستند که بدنه و ادبیات نظری این حوزه را شکل داده‌اند (جدول ۱). در این میان، مقاله ویلسون (۱۹۹۹) در مجله "دکوماناسیون"^۱ که بیشترین استناد را دریافت کرده است، به بررسی مدل‌های مختلف پژوهش‌های رفتار اطلاع‌یابی پرداخته است. با توجه به اینکه مطالعات مختلف رفتارهای اطلاع‌یابی معمولاً به دنبال ارائه مدل رفتار اطلاع‌یابی هستند توجه بیشتر پژوهشگران حوزه به این مقاله از این زاویه قابل توجیه است. کولثا^۲ (۱۹۹۱) در مقاله خود در مجله "جامعه امریکایی برای علم اطلاعات و تکنولوژی"^۳ که پس از مقاله ویلسون بیشترین استناد را دریافت کرده است، به بررسی رفتارهای اطلاع‌یابی از دیدگاه کاربران و شکاف‌های موجود در فرایند رفتارهای اطلاع‌یابی پرداخته است.

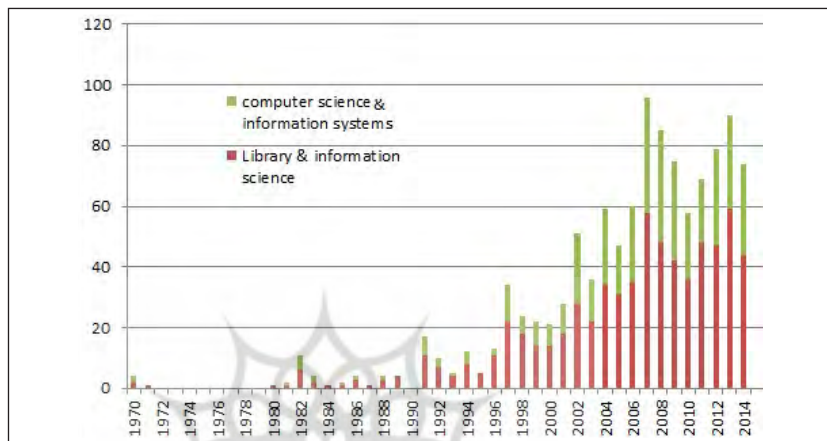
نکته قابل توجه، وجود منابع نسبتاً قدیمی مانند کتاب گلیزر و استراس^۴ در سال ۱۹۶۷ است. این منبع به دلیل معرفی نظریه زمینه‌ای^۵ به عنوان روشی کیفی برای پژوهش‌های علمی مورد توجه واقع شده و بیشترین استناد خود را از سوی مقالات رفتارهای اطلاع‌یابی در بین سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۵ دریافت کرده است. می‌توان گفت که پژوهشگران حوزه رفتار اطلاع‌یابی در سال‌های اخیر به روش‌های کیفی و به‌ویژه نظریه زمینه‌ای توجه ویژه‌ای نشان داده‌اند و در برون‌دادهای علمی این حوزه استفاده از این روش مشهود است.

منبع دیگر، مقاله‌ای از روبرت تایلر^۶ (۱۹۶۸) با عنوان "درخواست مذاکره و جستجوی اطلاعات در کتابخانه‌ها"^۷ است که در مجله "کتابخانه‌های دانشگاهی و پژوهشی"^۸ منتشر شد. این مقاله به بررسی فرایند مصاحبه مرجع بین کاربر و کتابدار مرجع می‌پردازد و نویسنده مدعی است که پژوهش درباره فنون انجام مذاکره بین کاربران و کتابدار مرجع ضروری است. همان‌طور که جدول ۱ نشان می‌دهد بیشتر منابع مهم و تأثیرگذار حوزه رفتارهای اطلاع‌یابی اواخر دهه ۱۹۹۰ منتشر شده‌اند. استنادهای دریافتی از سوی این مقالات به دو دوره تاریخی ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۵ و ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۵ تقسیم شده است. با عنایت به جدول ۱ می‌توان دید که بیشترین استنادهایی که این مقالات دریافت کرده‌اند در دوره دوم بوده است، یعنی رفتارهای اطلاع‌یابی و توجه به فرایند جستجوی اطلاعات از سوی کاربر در سال‌های اخیر توجه بیشتری را از سوی پژوهشگران دریافت کرده است.

نمودار ۱، تعداد مقالات منتشر شده در حوزه رفتارهای اطلاع‌یابی را به تفکیک سال نشان می‌دهد. تقسیم‌بندی مقالات بر اساس موضوع، مطابق با طبقه‌بندی پایگاه اطلاعاتی وب‌آوساینس است. همان‌طور که مشاهده می‌شود تولیدات علمی در حوزه رفتارهای اطلاع‌یابی به اوایل دهه ۱۹۷۰ برمی‌گردد، به طوری که به اعتقاد ویلسون (۲۰۰۰) نخستین پژوهش در این زمینه در سال‌های ۱۹۷۲ و ۱۹۷۳ در بالتیمور^۹ امریکا انجام شد؛ با این حال، تا دهه ۱۹۸۰ زیاد مورد توجه پژوهشگران قرار نگرفته بود. روند شکل‌گیری برون‌دادهای

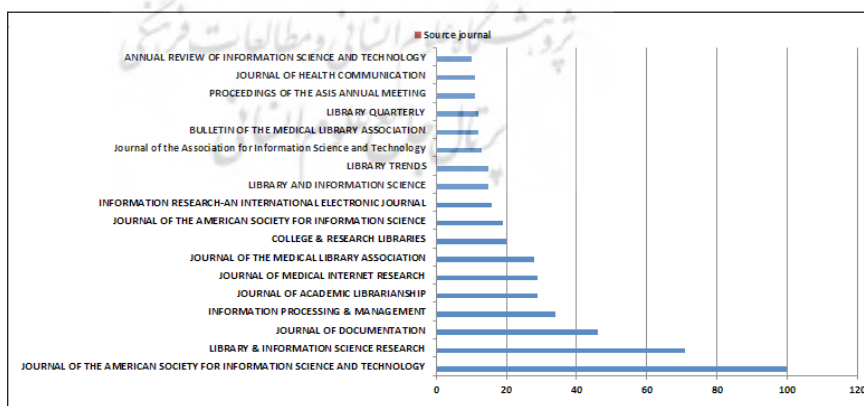
1. *Journal of Documentation*
2. Kuhlthau
3. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*
4. Glaser & Strauss
5. Grounded theory
6. Taylor
7. Question-negotiation and information seeking in libraries
8. *College & Research Libraries*
9. Baltimore

علمی رفتارهای اطلاع‌یابی از دهه ۱۹۹۰ روند جدی‌تری به‌خود گرفته است، به‌طوری‌که میزان برون‌دادهای علمی این حوزه سال به سال رشد قابل توجهی داشته است. بیشتر برون‌داد علمی حوزه رفتارهای اطلاع‌یابی به موضوعات کتابداری و علم اطلاع‌رسانی گرایش دارند (نمودار ۱) که نشان می‌دهد رفتار اطلاع‌یابی انسان در اصل از کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی نشأت می‌گیرد (ویلسون، ۲۰۰۰).

نمودار ۱. جریان و گرایش موضوعی تولیدات علمی حوزه رفتارهای اطلاع‌یابی

نمودار ۲ فهرست مجلاتی است که حداقل ۱۰ مقاله مرتبط با رفتارهای اطلاع‌یابی منتشر کرده‌اند. همان‌طور که ملاحظه می‌شود "مجله جامعه امریکایی برای علم اطلاعات و تکنولوژی" بیشترین انتشار را در بین مجلات به‌خود اختصاص داده است.

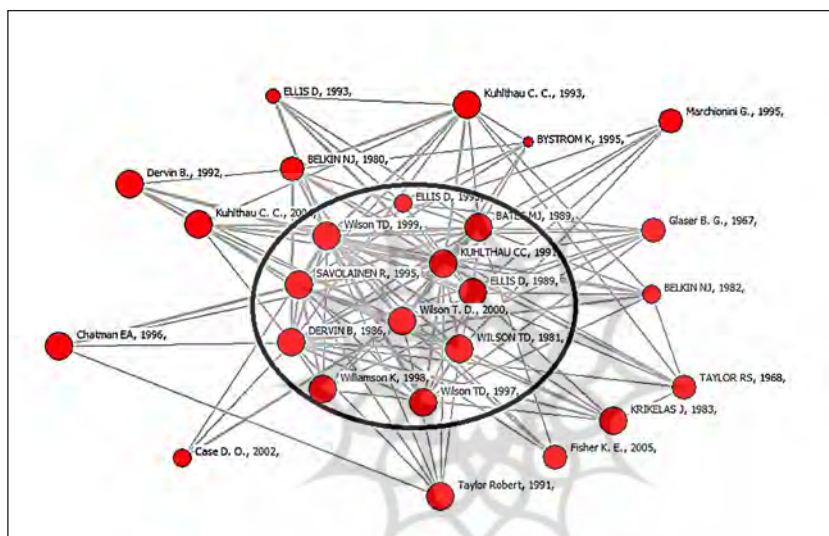

1. Wilson

نمودار ۲. مجلات هسته و پراکنش در حوزه مطالعات رفتارهای اطلاع‌یابی

• تحلیل هم‌استنادی

برای شناسایی ساختارهای علمی و دانشی حوزه پژوهشی رفتارهای اطلاع‌یابی، تحلیل هم‌استنادی بین مقالات هسته و منابع پراستناد انجام شد. در نقشه هم‌استنادی، منابع، اندازه‌گره‌ها، و فراوانی تعداد استناد به آن منابع را نشان می‌دهد (تصویر ۱). موقعیت هر گره براساس فراوانی هم‌استنادی آن منبع با منابع دیگر مشخص شده است. مقالات دارای هم‌رخدادی بیشتر به هم نزدیک‌تر و مقالات دارای هم‌رخدادی کمتر از هم دور هستند. به علاوه، نقاط قوت هم‌استنادی با پیوندهای ضخیم بین گره‌ها نشان داده شده است.

تصویر ۱. شبکه هم‌استنادی منابع پراستناد حوزه رفتارهای اطلاع‌یابی

در تصویر ۱، مرکز شبکه هم‌استنادی منابعی را دربرگرفته است که از سوی پژوهشگران حوزه رفتارهای اطلاع‌یابی بیشترین استناد و بیشترین هم‌استنادی را دریافت کرده‌اند. این مقالات به لحاظ موضوعی شامل مقالاتی است که یا به معرفی و بررسی مدل‌های مختلف رفتارهای اطلاع‌یابی پرداخته‌اند (ویلسون، ۱۹۹۹) یا اینکه بنیان‌های نظری رفتارهای اطلاع‌یابی را شکل داده‌اند (کولثا و^۱، ۱۹۹۱).

براساس تحلیل هم‌استنادی می‌توان دو دسته منابع را در این حوزه بازشناخت: گروه نخست، گروه منابع محور هستند که مقالات ویلسون (۱۹۹۹)، کولثا و^۱ (۱۹۹۱)، دروین و نیلان^۲ (۱۹۸۶)، و ویلسون (۲۰۰۰) دربرمی‌گیرد که به تعاریف و جنبه‌های مختلف رفتارهای اطلاعاتی انسان پرداخته‌اند؛ همچنین ساوالاین^۳ (۱۹۹۵) که به معرفی چارچوب مطالعاتی

1. Kuhlthau
2. Dervin & Nilan
3. Savolainen

رفتارهای اطلاع‌یابی جستجوی اطلاعات زندگی روزانه می‌پردازد و ویلسون (۱۹۸۱)، الیس^۱ (۱۹۸۹)، ویلسون (۱۹۹۷)، و الیس (۱۹۹۳) که بنیان‌های نظری حوزه رفتارهای اطلاع‌یابی را شکل داده‌اند. گروه دوم، منابع پیرامون و مقالاتی است که پیرامون شبکه قرار گرفته‌اند و شامل آثاری می‌شوند که یا به‌لحاظ روش‌شناختی مورد توجه پژوهشگران حوزه رفتارهای اطلاع‌یابی قرار گرفته‌اند (گلیزر^۲، ۱۹۶۷) یا اینکه با استفاده از منابع محوری به معرفی راهکارهایی برای کمک به مراجعان در استفاده از منابع اطلاعاتی پرداخته‌اند (تیلور، ۱۹۶۸). منابع پیرامون نیز گرچه مانند منابع محوری از دیدگاه نظری به مباحث مرتبط با رفتارهای اطلاع‌یابی پرداخته‌اند، اما توجه کمتری از سوی پژوهشگران حوزه را به‌خود جلب کرده‌اند (چتمن^۳، ۱۹۹۶، ویلیامسون^۴، ۱۹۹۸).

نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، شناسایی ریشه‌های فکری و علمی حوزه مطالعات رفتار اطلاع‌یابی بود. رفتارهای اطلاع‌یابی با وجود اینکه از دهه ۱۹۷۰ شاهد برون‌دادهای علمی آن هستیم، به‌طور جدی‌تر از سال‌های ابتدایی دهه ۱۹۹۰ و به‌ویژه سال‌های اخیر مورد توجه قرار گرفته است. حوزه رفتار اطلاع‌یابی در گسترش و توسعه خود وام‌دار دو حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی و علوم رایانه و نظام‌های اطلاعاتی است. مجله "جامعه امریکایی برای علم اطلاعات و تکنولوژی" با انتشار بیشترین مقالات در این حوزه، هسته‌ای‌ترین مجله در بین مجلات بود.

از نکات قابل توجه در ساختارهای علمی و فکری حوزه رفتارهای اطلاع‌یابی استفاده از روش‌های کیفی پژوهشی است (گلیزر، ۱۹۶۷) که خود بیانگر نقش و اهمیت این روش‌ها در مطالعات رفتارهای اطلاع‌یابی است. همچنین این مورد نشان می‌دهد که اساساً مطالعات رفتارهای اطلاع‌یابی رویکردی فردگرایانه و انسان‌محور دارد؛ به‌طوری که دروین (۱۹۸۳) با به‌کارگیری رویکرد شناختی و چتمن (۲۰۰۱) با رویکرد جامعه‌شناختی فرایند رفتار اطلاع‌یابی را بررسی کردند.

همان‌طور که در شبکه هم‌استنادی مقالات پراستناد حوزه رفتارهای اطلاع‌یابی مشاهده شد، ساختار فکری حوزه رفتارهای اطلاع‌یابی منبعث از دو گروه منابع است: منابع محوری و هسته که بنیان‌های نظری این حوزه را شکل داده‌اند؛ کولتو، دروین، ویلسون، و الیس از چهره‌های تأثیرگذار بر ساختار فکری حوزه رفتار اطلاع‌یابی هستند. منابع پیرامون که به‌دلیل شکل‌دهی به ساختارهای فکری و علمی حوزه در جایگاه دوم اهمیت قرار دارند. از جمله افراد تأثیرگذار این گروه می‌توان به گلیزر، تیلور، و چتمن اشاره داشت. گنرالز تیرو و

1. Ellis
2. Glaser
3. Chatman
4. Williamson

همکاران (۲۰۱۵) نیز در پژوهش خود نشان دادند نویسندگان اندکی هستند که به‌طور دائم در حوزه مطالعات رفتارهای اطلاع‌یابی مقاله منتشر می‌کنند.

مآخذ

دانایی مقدم، دلنشین (۱۳۹۳). تبیین روابط مفهومی سه نظریه رفتار اطلاعاتی. *تعامل انسان و اطلاعات*، ۱ (۲)، ۱۵۰-۱۵۹.

داورپناه، محمدرضا (۱۳۸۶). *ارتباط علمی: نیاز اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی*. تهران: دبیزش، چاپار.
سهیلی، فرامرز؛ خاصه، علی اکبر (۱۳۹۴). بررسی خاستگاه‌های تاریخی حوزه رفتار اطلاعاتی با استفاده از رویکرد نوین طیف‌سنجی سال انتشار مآخذ. *پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات*، ۳۱ (۱)، ۳-۲۶.
عصاره و همکاران (۱۳۸۸). *از کتاب‌سنجی تا وب‌سنجی (تحلیلی بر مبانی دیدگاه‌ها و قواعد و شاخص‌ها)*. تهران: کتابدار.

فیشر، کرن ای؛ اردلز، ساندا؛ و مک کچنی، لین (۱۳۸۷). *نظریه‌های رفتار اطلاعاتی*. فیروزه زارع فراشبندی؛ محسن حاجی زین‌العابدینی؛ غلام حیدری؛ لیلا مکتبی فرد (مترجمان)، زاهد بیگدلی (ویراستار). تهران: کتابدار

Bilal, D. (2004). Research on children's information seeking on the Web. In Chelton, M.K. and Cool, C. (Eds.), *Youth Information Seeking Behavior: Theories, models, and issues*. Lanham: The Scarecrow Press.

Buckland, M. K. (1991). Information as thing. *JASIS*, 42 (5), 351-360.

Case, D. O. (Ed.) (2012). *Looking for information: a survey of research on information seeking, needs and behavior*. UK: Emerald Group Publishing.

Chatman, E. A. (1996). The impoverished life-world of outsiders. *Jasis*, 47 (3), 193-206.

Chatman, E.A. (2001). Framing social life in theory and research. *The New Review of Information Behavior Research*, 1 (December), 3-17.

Dervin, B. (1983). An overview of sense-making: concepts, methods, and results to date. *International Communication Association Annual Meeting*. Dallas, Texas, USA, 25-29 may. Retrieved in 24, April 2016, from <http://faculty.washington.edu/wpratt/MEBI598/Methods/An%20Overview%20of%20Sense-Making%20Research%201983a.htm>

Dervin, B., & Nilan, M. (1986). Information needs and uses. *Annual Review of Information Science and Technology*, 21(1), 3-33.

Ellis, D. (1989). A behavioural approach to information retrieval system design. *Journal of Documentation*, 45 (3), 171-212.

- Ellis, D. (1993). Modeling the information-seeking patterns of academic researchers: A grounded theory approach. *The Library Quarterly*, 63 (4), 469-486.
- Glaser, B., & Strauss, A. (1967). *The discovery grounded theory: Strategies for qualitative inquiry*. Aldin, Chicago.
- González-Teruel, A., González-Alcaide, G., Barrios, M., & Abad-García, M. F. (2015). Mapping recent information behavior research: an analysis of co-authorship and co-citation networks. *Scientometrics*, 103 (2), 687-705.
- Ingwersen, P., & Jarvelin, K. (2005). *The Turn: Integration of Information Seeking and Retrieval in Context*. Dordrecht: Springer.
- Kuhlthau, C.C. (1991). Inside the search process: information seeking from the users' perspective. *Journal of the American Society for Information Science*. 52 (5), 361-371.
- Leong, S. M. (1989). A citation analysis of the Journal of Consumer Research. *Journal of Consumer Research*, 15 (4) 492-497.
- Lindsey, D. (1989). Using citation counts as a measure of quality in science measuring what's measurable rather than what's valid. *Scientometrics*, 15 (3-4), 189-203.
- Osareh, F. (1996). Bibliometrics, citation analysis and co-citation analysis: a review of literature I. *Libri*, 46 (3), 149-158.
- Persson, O., Danell, R., & Schneider, J. W. (2009). How to use Bibexcel for various types of bibliometric analysis. *Celebrating scholarly communication studies: a Festschrift for Olle Persson at his 60th Birthday*. Copenhagen: International Society for Science and Infometrics.
- Savolainen, R. (1995). Everyday life information seeking: Approaching information seeking in the context of "way of life". *Library & information science research*, 17(3), 259-294.
- Stefano, G., Peteraf, M., Veronay, G. (2010). Dynamic capabilities deconstructed: a bibliographic investigation into the origins, development, and future directions of the research domain. *Industrial Corporate Change*, 19 (1), 187-204.
- Taylor, R. S. (1968). Question-negotiation and information seeking in libraries. *College & Research libraries*, 29 (3), 178-194.
- Williamson, K. (1998). Discovered by chance: the role of incidental information acquisition in an ecological model of information use. *Library & Information Science Research*, 20 (1), 23-40.

- Wilson, T. D. (1981). On user studies and information needs. *Journal of Documentation*, 37(1): 3-15.
- Wilson, T. D. (1997). Information behavior: an interdisciplinary perspective. *Information Processing & Management*, 33(4), 551-572.
- Wilson, T. D. (1999). Models in information behavior research. *Journal of Documentation*, 55(3), 249-270.
- Wilson, T.D. (1999). Models in information behavior research. *Journal of Documentation*, 55(3), 249-270.
- Wilson, T. D. (2000). Human information behavior. *Informing Science*, 3(2), 49-56.

استناد به این مقاله:

جعفرزاده، رشید؛ فدائی عراقی، غلامرضا (۱۳۹۶). ریشه‌یابی مطالعات رفتار اطلاع‌یابی با استفاده از رویکرد کتاب‌سنجی. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۸ (۱)، ۱۱۳-۱۲۴.

